

Minorizazio gorrian

Euskara gaur, datu demolinguistikoaren irakurketa oinarri hartuta

Iñaki Iurrebaso Biteri soziologoak iritzi artikulua hau *Telesforo Monzon elab* webgunean argitaratu du. Iurrebasok dio euskara heriotzatik gertuago dagoela normalizazio egoera batetik baino. Egoerak bi gauza eskatzen dituela adierazi du: egoeraren larritasunaren kontzientzia hartzea eta hizkuntza politika ausartak abian jartzea.

 IÑAKI IURREBASO BITERI /

Artikulu hau *Telesforo Monzon elab*-ek argitaratu du eta CC by-sa lizentziari esker ekarri dugu.

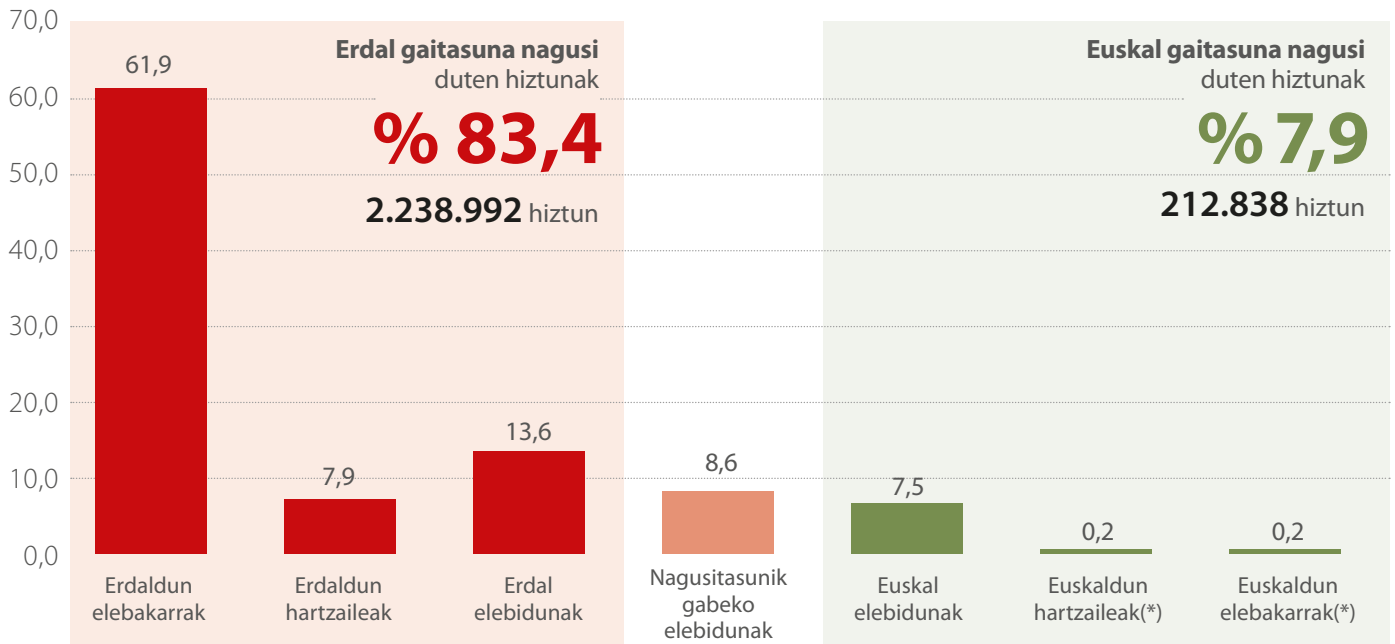
Hizkuntza politika eraginkor bat pentsatzeko eta abian jartzeko beharrezkoa da helburuak egoki finkatzea, eta horretarako, abiapuntua zein den argi izatea.

Euskararen minorizazio prozesuan bereziki bortitzak izan ziren XX. mendeko lehen bi herenak. Frankismo garaian bereziki areagotu egin zen euskal hiztun komunitateari lehenagotik ere gainera zetorkion patua: desagertzeko bidean zihoan ezinbestean. Zorionez, joera aldaketa bat gertatu zen 60ko hamarraldia-
ren inguruan, biziberritze prozesu bat jarri zen abian, eta hein batean geldiarazi eta itzulbiratu egin zen joera hura. Alabaina, gaur egun ere minorizazio egoera gorria pairatzen jarraitzen dugu. Gure lurraldean ditugun hizkuntzen arteko alde handia da, euskararen kaltetan betiere. Desoreka hori agerikoa da hizkuntza-
ren erabileran, non erdaraz (gaztelaniaz/
frantsesez) egiten diren zazpi elkar-
rrietzeta bakoitzeko bat bakarra egiten den euskaraz. Egoera ez da hobea hizkuntza gaitasunari erreparatuta: hitzunen artean, %8 baino ez dira euskaraz errazago mol-

Ahozko hizkuntza-gaitasuna

16 urtetik gorako hiztunak, Euskal Herria, 2021(%)

ITURRIA: IÑAKI IURREBASOK EGINA, ISL-KO DATUETAN OINARRITUA

*2001eko proportzioen arabera kalkulatua

datzen direnak gaztelaniaz/frantsesez baino, eta, aldiz, hiztunen %83 errazago moldatzen dira bi hizkuntza horietako batean. Ez hori bakarrik. Horien arteko gehiengo handi bat elebakarra da, eta erdaraz bakar-bakarrik mintzatzen da. Gaitasunean eta erabileran, beraz, desoreka handia dago euskara-erdaren artean.

Argazkia osatzeko, funtsezkoak diren beste bi alderdi ere aintzat hartu beharra dago: lurraldean hizkuntza batzuek eta besteek duten nagusitasuna batetik eta hizkuntza bilakaera prozesuak bestetik. Lurraldean hizkuntzek duten nagusitasunari erreparatuta, gaztelania/ frantsesak nagusitasun ia erabatekoa dute. Badira oraindik euskara sozialki hegemonikoa den udalerri eta auzo batzuk, arnaguneak. Horietako eguneroko bizitzan euskara da nagusi eta bertako prozesu soziolinguistikoei, gainerako lurraldeetan ez bezala, bertako hiztunen euskara indartzera bultzatzen dute. Gune horiek, baina, pisu demografiko gutxikoak dira tamalez -herritarren %4 inguru besterik ez da bizi horrelakotan- eta azken urteotan ahultzera jo dute. Azken hogeitau urteotako joerak bere horretan jarraituko balu, hamarkada gutxitan desagertu egingo liriateke euskara nagusi duten eremu geografikoak.

Euskararen aldeko jarrera indartsu azaltzen zaigu hiztunen artean, bizinahi handia duen komunitatea da gurea

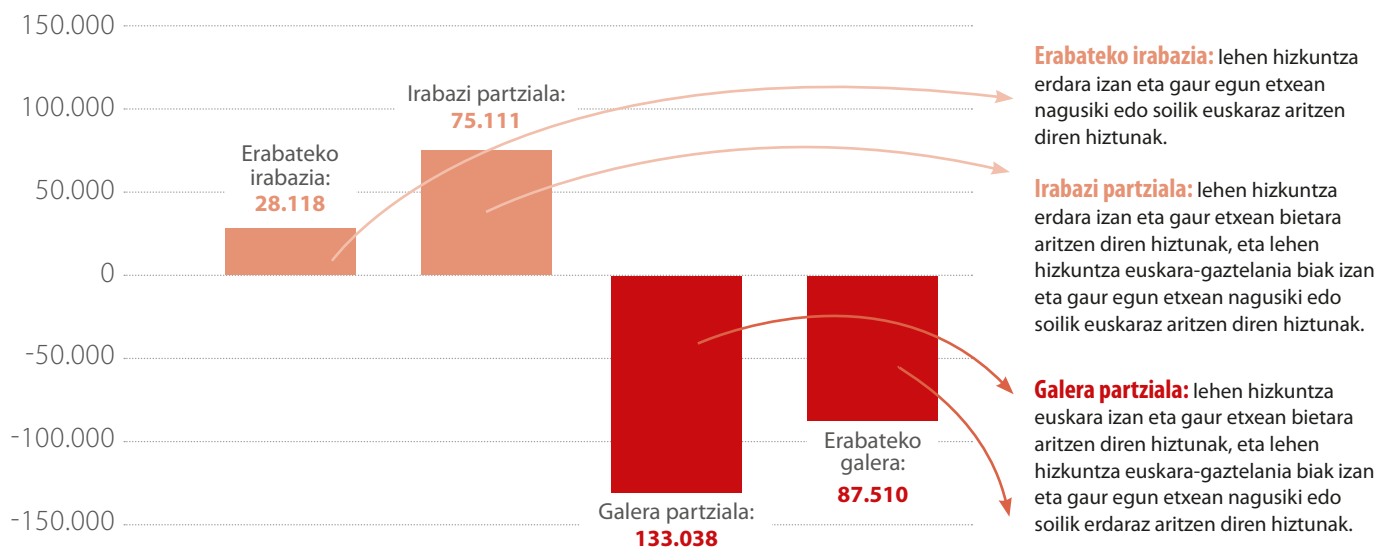
Hizkuntza bilakaera prozesuek hiztunen bizitzan zehar izaten diren aldaketa linguistikoak aztertzen dituzte. Euskal Herrian nola gertatzen diren aztertuta, esan behar da prozesuok egun erdara indartzeko noranzkoan egiten dutela indarra. Jatorriz euskaldunak diren hiztunak erdalduntzeko joera handiagoa da jatorriz gaztelaniadunak/frantsesdunak zirenak euskalduntzeko baina. Fenomeno hori gaitasunean, erabileran eta lurralde nagusitasunean euskarak duen ahultasun handiaren ondorioa da, gure hizkuntza komunitatearen bizi indar ahularen erakusgarri zuzena. Ez da ahaztu behar, gainera, testuinguru orokorrak ere, bizitzarako beharrezko/ezinbesteko egiten dituztela gaztelania-frantsesa eta ez-beharrezko/bigarren mailako euska-

ra. Testuinguruak orokorrean lagundu egiten du, hortaz, hizkuntza menderatzaileak nagusitasun hori areagotu dezan, hizkuntza gutxituaren kaltetan.

Euskararen komunitateak baditu, dena den, indargune batzuk, eta horiek eusten diote bizirik. Herritar gehienek euskararen aldeko atxikimendua ageri dute beren iritzietan, eta erabili ere gehiago egiten dute espero izatekoa zena baino. Horrela, euskaraz hobeto moldatzen diren hiztunak hizkuntzarekiko leialak dira; eta erdaraz hobeto moldatzen diren elebidunek ere erabiltzen dute euskara erosotasun irizpideek aginduko luketena baino gehiago. Sozializazio- eta transmisio-prozesuekin zerikusia duten jokabideak ere indargune ditugu. Horiei esker, egun belaunaldi berriak euskaldunagoak dira bai gaitasunean baita erabileran ere beren gurasoenak baino, nahiz eta erdararen nagusitasunak argia izaten jarraitzen duen belaunaldi berrien artean ere. Herritarren sail zabalen euskaltzetasuna eta sozializazio prozesuetan komunitateak egiten duen ahalegina, beraz, ezaugarri positibo bereizgarri garrantzitsuak dira. Ez dira ezaugarri arruntak munduko hizkuntza komunitate gutxitu gehien artean eta, zalantzarik gabe, indarberri-

Euskarak irabazi eta galdu dituen hitzunik

Euren lehen hizkuntza eta egungo etxeko erabilera alderatuta. Hego Euskal Herria, 2011

Erabateko irabazia: lehen hizkuntza erdara izan eta gaur egun etxean nagusiki edo soilik euskaraz aritzen diren hitzunik.

Irabazi partziala: lehen hizkuntza erdara izan eta gaur etxean bietara aritzen diren hitzunik, eta lehen hizkuntza euskara-gaztelania biak izan eta gaur egun etxean nagusiki edo soilik euskaraz aritzen diren hitzunik.

Galera partziala: lehen hizkuntza euskara izan eta gaur etxean bietara aritzen diren hitzunik, eta lehen hizkuntza euskara-gaztelania biak izan eta gaur egun etxean nagusiki edo soilik erdaraz aritzen diren hitzunik.

Erabateko galera: lehen hizkuntza euskara izan eta gaur egun etxean nagusiki edo soilik erdaraz aritzen diren hitzunik.

Euskararen ordezkapen-saldo garbia: **-88.356**

Honela kalkulatzen da: erabateko irabaziak + (irabazi partzialak /2) - erabateko galerak - (erabateko galerak /2).

tze prozesu baterako ezinbesteko osagaiak ditugu.

Esandakoak esanda, egoera bi ezaugarriren bidez labur dezakegu. Lehen ezaugarria: egitateei dagozkien aldagai guztiek minorizazio gorriko egoera erakusten dute euskararentzat. Euskara-erdaren arteko desoreka handia da; euskara oso ahul dago erdaren aurrean bai erabileran, bai gaitasunean, bai lurralde nagusitasunean, bai hizkuntza bilakaeran eta baita sozializazio prozesuetan ere. Gauzak gordin adierazita, aldagai horiei buruzko zenbakiak erakusten dute gertuago gaudela hizkuntzaren heriotzatik normalizazio egoera batetik baino. Are gehiago, gertuago gaude heriotzatik balizko elebitasun orekatu egoera batetik baino. Egoeraren larritasun horrek, gainera, berarekin dakar berez "hizkuntza gutxiutuak gutxiagotzen" jarraitzeko joera, kontrako norabidean hizkuntza gutxiutuaren aldeko jardura indartsua abian jartzen ez bada behinik behin.

NEURRI AUSARTAK BEHAR DIRA

Bigarren ezaugarri nagusia honako hau genuke: aurrekoarekin kontrastean, euskararen aldeko jarrera indartsu azaltzen zaigu hitzunen artean, bizinahi handia duen komunitatea da gurea. Bizinahi hori

iritzietan ez ezik, hitzunen portaeretan ere gauzatu izan da azken 50-60 urteotan, XX. mendeko 60ko hamarraldian euskaltzaletasun eta abertzaletasun indarberriak bultzatuta abiatu zen euskalduntze olatu handiaren eskutik. Olatu handi hartan parte hartu duten banakako euskaldun eta euskaltzaileen ahaleginak gabe, euskalgintza antolatua bultzada eta jarduna kontuan hartu gabe, erakunde batzuetatik euskararen alde egin diren politikak izan ez balira, gutxitze prozesuak argi eta sendo asko jarraituko zukeen, erdaldun elebakarren multzoak handitu egingo ziratekeen eta euskaldunenak jaitsi, erabilerak ere sendo egingo zukeen atzera, transmisio prozesuetan euskarak duen pisua are gehiago txikitu izango zatekeen, eta abar. Bizinahi handi horrek eraginda egin den ahalegin handiari eskerrak eutsi dio komunitateak bizirik, alderdi batzuetan aurrerapauso esanguratsuak emanez eta beste batzuetan kontrako joerei kontra eginez.

Testuinguru horretan, euskararen komunitateak bizirik jarraitzen du, indartzera eta ahultzera bultzatzen duten aldibereko joera kontrajarriekin; aldi berean gertatu dira bai euskararen kaltetan izan diren ordezkatzeko dinamikak eta baita hizkuntzaren jarraipena eta indarber-

ritzea dakarten dinamikak ere. Azken hogeitazehazki, 1960 inguruan hasitako indarberritze bulkada ahuldu egin dela eta geldotze aro batean sartu garelako erakusten dute datuek. Horretan eragin dute, besteak beste, mundu globalizatuko aldaketa ekonomiko, teknologiko, sozial eta kultural indartsuek eta Euskal Herriko demografian, jaiotze-zein migrazio-fluxuetan izan diren aldaketek. Pentsatzekoa da joera horiek areagotu egin daitezkeela etorkizunean.

Horiek horrela, bizi dugun minorizazio egoera gorriak eskatzen du lehenik egoeraren larritasunaren kontzientzia hartzea eta bigarrenik hizkuntza politika sendo eta ausartak abian jartzea euskararen alde. Euskara lehentasunetara ekartzea eta neurriko hizkuntza politikak lantzea ezinbesteko zeregina izango ditu herri honek hurrengo hamarraldietan, mendeetako katea etetea nahi ez badugu behintzat. ●

Iñaki Lurrebasori elkarrizketa (Larrun, 2023ko martxoa):

Doktore-tesia:

